

الثاني: ما يمسك عنه الصائم

رکن دوم: آنچه روزه‌دار باید از آن‌ها خودداری کند

وفيه مقاصد:

که شامل چند مبحث می‌باشد:

الأول: يجب الإمساك عن كل مأكول معتاداً كان كالخبز والفاكهة، أو غير معتاد كالحصى والبرد. وعن كل مشروب ولو لم يكن معتاداً كمياه الأنوار وعصارة الأشجار. وعن الجماع في القبل وفي دبر المرأة، ويفسد صيام المرأة ويفسد الصيام بعمل اللواط الخبيث وبوطئ الدابة. وعن الكذب على الله وعلى رسوله، وعلى الأئمة والمهديين (ع)، ويفسد الصيام بذلك. وعن الإرتماس، ويحرم ويفسد الصيام بفعله إذا كان للهو، أما إذا كان عمله في الإرتماس أو أرتمس لإخراج شيء من الماء فلا يحرم وصومه صحيح. وإيصال الغبار إلى الحلق حرام ويفسد الصيام، وعن التدخين فهو يفسد الصيام لا باعتباره غباراً غليظاً. وعن البقاء على الجنابة عامداً حتى يطلع الفجر من غير ضرورة.

مبحث اول: واجب است پرهیز (امساک) و خودداری از:

- ۱- همه خوردنی‌ها، چه از خوردنی‌های رایج باشد مثل نان و میوه‌ها، و چه از خوردنی‌های غیر رایج مثل ریگ یا بَرَد (تگرگ) باشد.
- ۲- همه نوشیدنی‌ها، هرچند نوشیدنش رایج و معمول نباشد، مثل آب گُلها و صمغ درختان.
- ۳- جماع (نزدیکی)، چه از جلو و چه از عقب (که روزه زن و مرد هر دو باطل می‌شود) و همچنین لواط خبیث و وطئ حیوان (دأبة).
- ۴- دروغ بستن بر خدا و رسولش (ص) و ائمه و مهدیین (ع).
- ۵- ارتماس؛^(۱) البته ارتماس وقتی لهوی و بیهوده باشد حرام است و روزه را باطل می‌کند، اما اگر لازمه شغلش باشد یا اینکه برای بیرون آوردن یک شیء در آب فرو برود، حرام نیست و روزه‌اش صحیح است.
- ۶- رساندن غبار به حلق.^(۲)
- ۷- تدخین (مصرف دخانیات) روزه را باطل می‌کند، البته نه به خاطر اینکه غبار غلیظ است.
- ۸- باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح از روی عمد و بدون ضرورت.

1- یعنی فروردن کل بدن و سر داخل آب (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 11)

2- اگر می‌داند در محیطی غبارآلود، بدون قصد، غبار به حلقش راه می‌یابد، لازم نیست از ماسک استفاده کند اگرچه بهتر است چنین کند. (احکام الشریعه بین

السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 12)

ولو أجنب فنام غير ناوٍ للغسل فطلع الفجر فسد الصيام، ولو كان نوى الغسل صح صيامه. ولو انتبه ثم نام ناوياً للغسل فأصبح نائماً فسد صيامه وعليه قضاؤه. ولو استمنى أو لمس امرأة فأمنى فسد صيامه. ولو احتلم بعد نية الصيام نهراً لم يفسد صيامه، وكذا لو نظر إلى امرأة فأمنى أو استمع فأمنى. والحقنة بالجامد جائزة، وبالمائع محرمة ويفسد بها الصيام، والحقنة بالعضلة والوريد لا تفسد الصيام إلا المغذي فإنه يفسد الصيام.

9. اگر شب جُنُب شود و بدون قصد غسل کردن بخوابد و بعد از اذان صبح بیدار شود روزه اش باطل است، اما اگر با قصد غسل کردن خوابیده باشد، روزه اش صحیح است. اگر بعد از خوابیدن (و قبل از اذان صبح) بیدار شد، سپس با قصد غسل کردن دوباره خوابید و بعد از اذان صبح بیدار شد، روزه اش باطل است و باید قضای آن را به جا آورد.

10. اگر استمنا کند یا زنی را لمس کند و منی از او خارج شود، روزه اش باطل است.

11. اگر در طول روز و بعد از نیت روزه محتلم شود، روزه اش باطل نیست.⁽³⁾

12. اگر به زنی نگاه کند یا صدای او را بشنود و منی از او خارج شود، روزه اش باطل نیست.

13. اماله کردن با مایع (تزریق هرگونه مایعی از مقعد).⁽⁴⁾

تبصره: اماله با شیء جامد (مانند شیاف) روزه را باطل نمی کند. تزریق در عضله و رگ، روزه را باطل نمی کند، مگر اینکه تقویتی باشد.

مسائلتان:

دو مسئله:

الأولى: كل ما ذكرنا أنه يفسد الصيام إنما يفسده إذا وقع عمداً سواء كان عالماً أو جاهلاً، ولو كان سهواً لم يفسد سواء كان الصيام واجباً أو ندباً، وكذا لو أكره على الإفطار، أو وجر في حلقه.

اول: همه مواردی که ذکر شد، اگر عمداً از روزه دار سر بزند روزه را باطل می کند - چه آگاه به مسئله باشد چه ناآگاه - اما اگر سهواً از وی سر بزند روزه را باطل نمی کند، چه روزه واجب باشد و چه مستحب؛ همچنین اگر در شکستن روزه مجبورش کنند یا چیزی در حلقش بریزند، روزه اش باطل نمی شود.

الثانية: لا بأس بمص الخاتم، ومضغ الطعام للصبغي، وزق الطائر، وذوق المرق والاستنقاع في الماء للرجال. ويستحب السواك للصلاة بالرطب واليابس.

3- و غسل کردن فوری هم لازم نیست. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 13)

4- وارد کردن مایعات در آلت مرد یا مهبل زن برای معالجه بعضی بیماریها روزه را باطل نمی کند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 14)

دوم: این موارد روزه را باطل نمی‌کند: مکیدن خاتم (نگین انگشتر)، جویدن غذا برای کودک، غذا دادن به پرنده با دهان، چشیدن مزه غذا، فرورفتن در آب تا گردن برای مردان. مسواک زدن برای نماز مستحب است، چه با مسواک خشک و چه تر.⁽⁵⁾

المقصد الثاني: فيما يترتب على ذلك، وفيه مسائل:

مبحث دوم: آنچه مربوط به انجام دادن مفطرات روزه است:

الأولى: تجب مع القضاء الكفارة بأشياء هي: الأكل والشرب المعتاد وغيره، والجماع حتى تغيب الحشفة في قبل المرأة أو دبرها، وتعمد البقاء على الجنابة حتى يطلع الفجر، وكذا لو نام غير ناوٍ للغسل حتى طلع الفجر، والاستمناء، وإيصال الغبار إلى الحلق، والتدخين.

مسئله اول:

در موارد زیر قضا و كفاره واجب است:

- ۱- خوردن و آشامیدن، چه خوردنی‌ها و آشامیدنی‌های معمول باشد و چه غیر معمول.
- ۲- نزدیکی، به طوری که ختنه‌گاه پنهان شود، چه از جلو و چه از عقب زن.
- ۳- باقی ماندن عمدی بر جنابت تا اذان صبح.
- ۴- خوابیدن در حال جنابت بدون قصد بیدار شدن برای غسل تا اذان صبح.
- ۵- استمناء.
- ۶- رساندن غبار به حلق.
- ۷- استعمال دخانیات.
- ۸- دروغ بستن بر خدا و پیامبر و ائمه و مهدیین (ع).⁽⁶⁾
- ۹- ارتماسی که روزه را باطل کند.⁽⁷⁾

الثانية: لا تجب الكفارة إلا في صيام رمضان، وقضاؤه بعد الزوال، والنذر المعين وفي صيام الاعتكاف إذا وجب، وما عداه لا تجب فيه الكفارة مثل: صيام الكفارات، والنذر غير المعين والمندوب وإن فسد الصيام.

مسئله دوم:

5- مسواک زدن با خمیردندان برای روزه‌دار مخصوصاً اگر به دلیل بیماری‌ای در دندان‌هایش به آن عادت کرده باشد، جایز است. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 15)

6- مسئله پنجم در همین قسمت. (مترجم)

7- مسئله ششم در همین قسمت. (مترجم)

کفاره فقط در موارد زیر واجب است:

روزه ماه رمضان، شکستن روزه قضای رمضان بعد از اذان ظهر، روزه نذری که روزش معین باشد، و روزه اعتکاف هنگامی که واجب باشد.⁽⁸⁾

در غیر موارد فوق کفاره واجب نیست، مثل روزه کفارات و روزه نذر غیر معین و روزه مستحبی هر چند که روزه باطل شود.

تفریع:

من أكل ناسياً فظن فساد صيامه فأفطر عامداً فسد صيامه وعليه القضاء، ولا تجب الكفارة. ولو وجر في حلقة، أو أكره إكراهاً يرتفع معه الاختيار لم يفسد صيامه. ولو خوّف فأفطر وجب القضاء، ولا كفارة. نکته: هر کس از روی فراموشی چیزی بخورد و گمان کند روزه اش باطل شده است، سپس روزه را عمداً بشکند، روزه اش باطل می شود و واجب است آن را قضا کند، ولی کفاره واجب نیست. اگر در حلق او چیزی بریزند یا به اجبار چیزی به او بخوراند - به طوری که اختیاری برایش نماند - روزه اش باطل نیست؛ اما اگر ترسانده شود و روزه را بشکند، آن روزه را باید قضا کند و کفاره به گردنش نیست.

الثالثة: الكفارة في شهر رمضان عتق رقبة، أو صيام شهرين متتابعين، أو إطعام ستين مسكيناً مخيراً في ذلك. ويجب بالإفطار بالمحرم ثلاث كفارات، وبالمحلل كفارة، وإذا لم يجد الرقبة يدفع ثمنها للإمام.

مسئله سوم:

کفاره شکستن روزه ماه رمضان، آزاد کردن یک بنده، یا دو ماه پیاپی روزه گرفتن، یا اطعام (غذا دادن) شصت فقیر می باشد، که [شخص] در انتخاب هریک از آنها مخیر است (البته در صورتی که با عملی غیر حرام روزه را بشکند). در صورتی که با عملی حرام روزه را بشکند، هر سه کفاره (باهم) بر او واجب است. اگر بنده پیدا نکرد باید قیمت آن را به امام [معصوم علیه السلام] بپردازد.⁽⁹⁾

الرابعة: إذا أفطر زماناً نذر صيامه على التعيين كان عليه القضاء، وكفارة كبرى مخيرة.

مسئله چهارم: اگر روزه نذر معین را بشکند قضا بر او واجب است و همچنین باید کفاره آن را به جا آورد.⁽¹⁰⁾

8- یعنی از سه روز اعتکاف دو روز آن گذشته باشد که در این صورت روزه روز سوم، بر معتکف واجب است. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 17)

9- قیمت بنده را هم امام تعیین می کند (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 18)

10- منظور یکی از سه کفاره افطار عمدی روزه رمضان است. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 18)

الخامسة: الكذب على الله وعلى الأئمة والمهدين (ع) حرام على الصائم وغيره وإن تأكد في الصائم، ويجب به قضاء وكفارة.

مسئله پنجم: دروغ بستن بر خدا و بر ائمه و مهديين (ع) حرام است چه بر روزه‌دار و چه بر غير روزه‌دار؛ البته برای روزه‌دار حرمتش شديدتر است و قضا و كفاره بر او واجب می‌شود.

السادسة: الإرتماس المفسد للصيام تجب به كفارة وقضاء.

مسئله ششم: ارتماسی که روزه را باطل می‌کند، به واسطه آن قضا و كفاره واجب می‌شود.

السابعة: لا بأس بالحنقة بالجامد، ويحرم بالمائع ويجب به القضاء.

مسئله هفتم: اماله با شيء جامد اشكالي ندارد، اما اماله با مائع (بر روزه‌دار) حرام است و فقط قضا بر او واجب می‌شود.

الثامنة: من أجنب ونام ناوياً للغسل، ثم انتبه ثم نام كذلك، ثم انتبه ونام ثالثة ناوياً حتى طلع الفجر لا تلزمه الكفارة.

مسئله هشتم: کسی که جنب شود و بخوابد (و قصد غسل قبل از اذان صبح داشته باشد)، سپس بیدار شده، دوباره بخوابد سپس بیدار شود و دوباره بخوابد (و هر بار قصد غسل داشته باشد) تا اینکه اذان صبح بگویند، كفاره بر او واجب نیست.

التاسعة: يجب القضاء في الصيام الواجب المتعين بتسعة أشياء: فعل المفطر قبل مراعاة الفجر مع القدرة، والإفطار إخلاداً إلى من أخبره أن الفجر لم يطلع مع القدرة على عرفانه ويكون طالعاً، وترك العمل بقول المخبر بطلوعه، والإفطار لظنه كذبه. وكذا الإفطار تقليداً أن الليل دخل ثم تبين فساد الخبر، والإفطار للظلمة الموهمة دخول الليل، فلو غلب على ظنه لم يفطر. وتعمد القبيء، ولو زرعه لم يفطر، والحنقة بالمائع، ودخول الماء إلى الحلق للتبريد دون التمضمض به للطهارة، ومعاودة الجنب النوم ثانياً حتى يطلع الفجر ناوياً للغسل. ومن نظر إلى من يحرم عليه نظرها بشهوة فأمنى عليه القضاء، ولو كانت محللة (الزوجة) لم يجب.

مسئله نهم: در موارد زیر فقط قضا واجب است:

- انجام آنچه روزه را باطل می‌کند بدون اینکه تحقیق کند اذان صبح شده یا نه، درحالی که توانایی تحقیق را داشته است (بعد بفهمد اذان صبح گفته بوده‌اند).

- انجام آنچه روزه را باطل می‌کند با اعتماد بر خبر کسی که به او خبر داده که هنوز اذان صبح نشده درحالی که می‌توانست تحقیق کند و بفهمد که اذان صبح شده است یا نه؟! بعد بفهمد اذان صبح گفته بوده‌اند.
- عمل نکردن به گفته کسی که خبر داده اذان صبح شده است و انجام عمل باطل کننده روزه به گمان اینکه خبردهنده دروغ می‌گوید (درحالی که در واقع اذان صبح را گفته بوده‌اند).
- افطار کردن به دلیل تبعیت از حرف کسی که (گفته) شب شده سپس معلوم شود خبرش اشتباه بوده است.
- افطار کردن بر اثر تاریکی که دیده و به اشتباه فکر کرده شب شده است، (مثلاً آسمان ابری بوده) البته اگر با دیدن تاریکی، ظن غالب (ظنی که نزدیک به یقین است) برایش حاصل شده بوده و افطار کرده باشد، روزه‌اش باطل نیست.
- استفراغ عمدی؛ البته اگر غیرعمدی قی کند روزه‌اش باطل نیست.
- اماله کردن با مایع.
- آب داخل حلق کردن برای خنک شدن (آب داخل دهان چرخاندن برای خنک شدن به طوری که آب داخل حلقش برود) البته اگر برای وضو آب داخل دهان بچرخاند و مضمضه کند روزه‌اش باطل نیست حتی اگر آب به حلقش وارد شود.
- دوباره خوابیدن جُنُب (بعد از اینکه شب خوابیده بیدار شد اما بدون غسل کردن دوباره بخوابد) تا اینکه اذان صبح گفته شود البته درحالی که نیت غسل کردن داشته باشد.
- خروج منی از کسی که به نامحرم با شهوت نگاه کند؛ البته اگر آن زن بر او حلال باشد (همسرش باشد) اشکال ندارد و روزه‌اش صحیح است.

فروع:

نکات:

الأول: لو تَمَضَضَ مَتَدَاوِيًا، أَوْ طَرَحَ فِي فَمِهِ خَرَزًا، أَوْ غَيَّرَهُ لَغَرَضٍ صَحِيحٍ فَسَبَقَ إِلَى حَلْقِهِ لَمْ يَفْسُدْ صِيَامُهُ، وَلَوْ فَعَلَ ذَلِكَ عَيْثًا عَلَيْهِ الْقَضَاءُ.

اگر مضمضه کردن آب به خاطر مداوا باشد، یا اینکه باهدفی صحیح دردهان خود مهره یا نگین یا چیز دیگری بگذارد و به حلقش فرو برود، روزه‌اش باطل نیست، ولی اگر بیهوده این کار را انجام دهد روزه‌اش باطل می‌شود و قضا بر او واجب است.

الثاني: ما يخرج من بقايا الغذاء من بين أسنانه يحرم ابتلاعه للصائم، فإن ابتلعه عمدًا وجب عليه القضاء والكفارة، وفي السهو لا شيء عليه.

آنچه از باقی مانده غذا از بین دندانها خارج می شود بلعیدنش برای روزه دار حرام است، و اگر عمداً آن را بلعد قضا و کفاره بر او واجب می شود، اما اگر سهوی باشد اشکالی ندارد.

الثالث: یفسد الصیام ما یصل إلى الجوف بغير الحلق عدا الحقنة بالمائع، وصب الدواء في الاحليل لا یفسد الصیام.

هر آنچه از راهی غیر از حلق وارد بدن شود روزه را باطل می کند به جز تزریق غیر تقویتی؛⁽¹¹⁾ و ریختن دارو در آلت تناسلی مرد نیز روزه را باطل نمی کند.

الرابع: لا یفسد الصیام بابتلاع النخامة والبصاق ولو كان عمداً ما لم ینفصل عن الفم، وما ینزل من الفضلات من رأسه إذا استرسل وتعدى الحلق من غیر قصد لم یفسد الصیام، ولو تعدد ابتلاعه أفسد.

فروردن خلطهای گلو و آب دهان روزه را باطل نمی کند، هرچند عمدی باشد، البته تا وقتی که از فضای دهان خارج نشده باشد، اما آنچه (خلطهایی که) از سر می آید اگر به حلق برسد، در صورت بلعیدن غیر عمدی روزه اش باطل نیست، اما اگر عمداً آن را بلعد روزه اش باطل است.

الخامس: ما له طعم كالعلك یفسد الصیام.

هر چیزی که طعم داشته باشد مانند آدامس روزه را باطل می کند.

السادس: إذا طلع الفجر وفيه طعام لفظه، ولو ابتلعه فسد صیامه، وعليه مع القضاء الكفارة.

اگر اذان صبح شود و در دهانش غذا باشد باید آن را بیرون بیندازد، و اگر آن را بلعد روزه اش باطل است، و هم قضا و هم کفاره بر او واجب می شود.

السابع: المنفرد برؤية هلال شهر رمضان إذا أفطر وجب عليه القضاء والكفارة.

کسی که خودش به تنهایی هلال ماه رمضان را دیده باشد و روزه نگیرد، قضا و کفاره بر او واجب می شود.

المسألة العاشرة: يجوز الجماع حتى یبقى لطلوع الفجر مقدار إيقاعه والغسل، ولو تیقن ضیق الوقت فواقع فسد صیامه وعليه الكفارة. ولو فعل ذلك ظاناً سعتة فإن كان مع المراعاة لم یکن علیه شیء، وإن أهمله فعليه القضاء.

11- مثل آمبولهای غیر تقویتی که در عضله یا رگ میزنند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 14)

مسئله دهم: نزدیکی تا قبل از اذان صبح جایز است به شرط اینکه بداند به مقدار انجام آن و غسل کردن وقت دارد؛ و اگر مطمئن باشد که وقت کم است و (باین حال) جماع کند، روزه اش باطل است و کفاره هم بر او واجب می شود؛ اما اگر جماع کند و گمان داشته باشد که وقت دارد، در صورتی که رعایت وقت را کرده باشد چیزی بر گردنش نیست، اما در صورتی که مراعات وقت را نکرده باشد فقط قضا بر او واجب است.

الحادية عشرة: تتكرر الكفارة بتكرر الموجب إذا كان في يومين من صيام يتعلق به الكفارة، وإن كان في يوم واحد لا تتكرر سواء كان من جنس واحد أو مختلفاً.

مسئله یازدهم: اگر در دو روز متفاوت، موجبات کفاره را انجام دهد کفاره تکرار می شود، البته اگر از روزه هایی باشد که کفاره به آن تعلق می گیرد؛ ولی اگر همه را در یک روز انجام دهد کفاره تکرار نمی شود، فرقی نمی کند تکرار باطل کننده روزه از یک جنس باشد یا مختلف باشد.

فرع: من فعل ما يجب به الكفارة ثم سقط فرض الصيام بسفر أو حيض وشبهه لا تسقط عنه الكفارة. نکته: هر کس که کفاره بر او واجب شود و سپس وجوب روزه به خاطر سفر یا حیض یا شبیه آن از بین رود، کفاره از گردنش نمی افتد.

الثانية عشرة: من وطئ زوجته في شهر رمضان وهما صائمان، مكرهاً لها، كان عليه كفارة، ولا كفارة عليها ولا قضاء. فإن طأوعته فسد صيامهما، وعلى كل واحد منهما كفارة عن نفسه، ويعزران بخمسة وعشرين سوطاً. و لو اكره أجنبية أي اغتصبها فصيامها صحيح ولا كفارة عليها ولا قضاء، وعليه كفارة وقضاء، ويقتل.

مسئله دوازدهم: هر کس با زن خود در ماه رمضان جماع کند در حالی که هر دو روزه باشند، در صورتی که همسرش را بر این کار مجبور کرده باشد کفاره بر گردن مرد است، و نه قضا و نه کفاره به گردن زن نیست؛ ولی اگر زن، شوهر خود را همراهی کرد، روزه هر دو باطل است و هر کدام جداگانه باید کفاره خود را بدهند و بیست و پنج ضربه شلاق، مجازات آن هاست. اگر مردی، زن نامحرمی را به این کار اجبار کند، روزه زن صحیح است و نه کفاره و نه قضا بر گردن زن نیست؛ و بر مرد، کفاره و قضا واجب و نیز کشته می شود و در کشتن عذاب داده می شود و با شمشیر به صورتش ضربه زده می شود.

الثالثة عشرة: كل من وجب عليه شهران متتابعان، فعجز عن صيامهما صام ثمانية عشر يوماً، ولو عجز عن الصيام أصلاً استغفر الله فهو كفارته.

مسئله سیزدهم: کسی که دو ماه پیاپی روزه بر او واجب باشد، اگر از روزه دو ماه عاجز بود، ۱۸ روز روزه بگیرد، و اگر اصلاً نتوانست روزه بگیرد، استغفار کند و کفاره‌اش همین است.⁽¹²⁾

الرابعة عشرة: لو تبرع متبرع بالتكفير عن من وجبت عليه الكفارة لا يجوز إلا أن يعطيه المال أو الطعام ويكفر هو عن نفسه، ويجوز أن يُكفّر عن الميت حتى بالصيام.

مسئله چهاردهم: جایز نیست کسی «تبرعاً» (مجانی) کفاره دیگری را انجام دهد، مگر اینکه آن شخص مال و یا طعامی به او هدیه کند؛ و کسی که کفاره به گردنش است [باید] خودش کفاره را بپردازد، اما میتوان به جای میت کفاره‌اش را انجام داد حتی اگر با روزه گرفتن باشد.

المقصد الثالث: فيما يكره للصائم.

مبحث سوم: مکروهات روزه‌دار

وهو تسعة أشياء: مباشرة النساء تقيلاً ولساً وملاعبة، والاحتفال بما فيه صبر أو مسك، وإخراج الدم المضعف، ودخول الحمام كذلك، والسعوط بما لا يتعدى الحلق، وشم الرياحين ويتأكد في النرجس، والاحتقان بالجامد، وبل الثوب على الجسد، وجلوس المرأة في الماء.

نه چیز برای روزه‌دار مکروه است:

- معاشره با زنان چه بوسیدن باشد، چه لمس کردن، چه ملاعبه.
- سرمه کشیدن با سرمه‌ای که در آن صبر⁽¹³⁾ یا مشک باشد.
- خارج کردن خون به طوری که موجب ضعف شود.
- حمام رفتن به طوری که موجب ضعف شود.
- ریختن دارو در بینی البته اگر به حلق نرسد.
- بویدن گلها به خصوص گل نرگس.
- اماله کردن با شیء جامد.
- خیس کردن لباسی که روزه‌دار بر تن دارد.
- نشستن زن در آب.

12- حتی اگر بعداً قادر به روزه گرفتن شد، لازم نیست زیرا کفاره‌اش را انجام داده است. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم: ص 26)

13- نوعی گیاه دارویی تلخ است که با سرمه مخلوط می‌کنند و برای بعضی بیماری‌های چشم مفید است (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء سوم، صوم:

